

Jak uzdravit nemocný svět?

Před časem jsem se studenty na semináři rozebírala Shakespearův sonet 66., v přebásnění Marie Fantové. Ve verších jsme narazili na pojem cudnost. Student prvního ročníku, mladý elegán ve značkovém oblečení, evidentně pocházející z ekonomicky nadstandardně zabezpečené rodiny, se přihlásil jako první. „Já si myslím, že slovo cudnost je zastaralé. Už se dneska nenosí, je jiná doba. Například já mám souběžně dvě intimní přítelkyně a o žádnou cudnost mi nejde,“ prohlásil a tvářil se přitom „jako king“. Samozřejmě to byla jen póza. Chtěl dobře vyznít před spolužačkami a předpokládal, že budu kritizovat jeho „dvojženství“. A tak jsem ho oslovila: „Studente, to je vaše volba. Jakou chcete mít kvalitu partnerského vztahu, za to si ručíte sám. Je to vaše svoboda. Ale jak byste prožíval situaci, kdyby vaše maminka nebo tatínek ‚zapomněli na cudnost‘ a jejich vztah by se rozpadl?“ Mladý muž zbledl a stísněným hlasem přiznal: „Tak to ne, to bych tedy nechtěl.“ A v posluchárně bylo chvíli takové ticho, že bychom slyšeli špendlík spadnout.

Dalo by se říci, že vyprávěný příběh potvrzuje názor některých pozorovatelů, kteří upozorňují na sílící cynismus ve společnosti. Na druhé straně však vidíme, že i mladí lidé si stále váží dobrého rodinného zázemí, férového partnerství. Spolehlivé vztahy, domov, rodičovská a sourozenecká láska, to jsou hodnoty, před kterými nakonec smekne snad každý.

V dané souvislosti si můžeme položit řadu otázek. Dochází skutečně ke krizi hodnot, dokonce k jejich rozpadu? A co z toho plyne a jak si s tím poradit? Skutečně současný „konzumní svět“ ničí mezilidskou důvěru, altruismus a empatii?

Francouzský sociolog a filosof Gilles Lipovetsky je kupříkladu přesvědčen, že „rozpad hodnot“ má své meze, jak je vytyčují lidská práva, veřejné a individuální svobody, ideál tolerance, odmítání násilí a vykořisťování nejslabších. Ani u lidí, kteří žijí až „hyperkonzumně“, nenacházíme nulový stupeň hodnot. I oni jsou schopni do jisté míry nesobeckého chování. O tom, že naše společnost není lhostejná, svědčí například narůstající počet charitativních sdružení a dobrovolníků. Lidé soucítí s vážně nemocnými nebo postiženými dětmi a jsou ochotni poslat peníze, které umožní drahou léčbu. Cítí se zvířaty, kterým se ubližuje, pokud se informace o nich objeví v médiích. Všichni si pamatujeme fotografie a záběry vyhladovělých psů, uvázaných drátem ke stromu a podobně. Nedávno se veřejnost také zastala jelena Standy, který měl být zastřelen, protože ve svém vlastním teritoriu napadl návštěvníka a způsobil mu pár pohmožděnin. Nakonec se vymyslelo vhodné řešení a energický samec se přestěhoval do obory v Lánech.

Vraťme se však k mezilidským vztahům a hodnotám. V souvislosti s nimi je stále platná Sókratova myšlenka „péče o duši“ jako oné základní povinnosti člověka vůči sobě, která se ujala, žila a žije v různých podobách dodnes. Jak uvádí Jan Sokol, její převratný význam pro celou západní tradici spočíval zejména v tom, že jakmile si člověk začne v tom hlubším slova smyslu uvědomovat sebe sama jako myslící a jednající osobu a začne reflektovat své jednání, otvírá se mu také nová oblast svobody. Pak se totiž dá hovořit o něčem takovém, jako je individuální morálka, odpovědnost a její základ, totiž svědomí.

V dětství, dospívání, až do konce vysoké školy, jsem žila v rodinném domě na náměstí v Radotíně. Uplatňovaly se tu třígenerační vztahy. Babička a dědeček dovedli u sourozenců a u mne svědomí a odpovědnost vůči základním hodnotám probouzet. Laskaví prarodiče měli přirozenou autoritu a dokázali formovat i naši velmi mladou a nezralou maminku. „Nad hněvem nemá zapadat slunce,“ říkávala babička. Učila nás, jak je důležité umět se omluvit a odpustit. Omluvě a odpuštění obvykle brání pýcha. Jako smrtící kombinaci vnímám, když je někdo pyšný a zároveň ho ovládá komplex méněcennosti. Zlobí se na druhé, je vztahovačný, podezřavý, nedokáže se vyrovnat se svým údělem. Rozzlobeně si od druhých vydupává „uznání“.

Můj dědeček byl velký diplomat, věděl, jak na mne. Uměl intuitivně vystihnout to podstatné. Když jsem chodila na základní školu, měli jsme spolu takové tajné společenství. Půjčoval mi knížky Karla Maye, které byly v tu dobu zakázané a směla jsem s ním poslouchat vysílání Svobodné Evropy. „Snad se Olinka ve škole neprořekne?“ obávala se přirozeně babička. Dědeček, živnostník, kterému malou drogerii znárodnili, když mu bylo padesát osm let, jí odpověděl: „Ženo, neboj se. Ona je dost chytrá, aby si dala pozor.“ Vzpomínám si, že když jsem začala chodit do tanečních, dědeček mi přímo nezakázal pít alkoholu. Řekl však moudrou větu, která mne ovlivnila a již jsem plně akceptovala. „Olgo, vím, že ti záleží na mozku a ten se rozvíjí do čtyřicetiletých let.“ Taková argumentace mi stačila a neměla jsem žádný zájem pít víno, natož jiné alkoholické nápoje. Během plesu jsem si dala dvě deci červeného a pak už jen džus. Svědomí mi nic jiného nedovolilo a já jsem při své sebereflexi věděla, že nic jiného prostě nepotřebuji.

Jako pedagožku mě nedávno zaujalo rodinné společenství mé studentky Eriky, které jsem vedla diplomovou práci. Už na semináři studenty i mne oslovila svým vyprávěním o tetě Ivušce, která ve svých šedesáti letech byla vinou Downova syndromu na úrovni dvou až tříletého dítěte. Eriččina babička a dědeček se Ivušce plně věnovali, nikdy ji nedali do žádného ústavu, byla pevnou součástí rodiny, společného domova. Také rodiče mé studentky byli vůči Ivušce láskyplní a obětaví, považovali za přirozené nechat ji v pevném a klidném rodinném společenství. I Erika svou tetu s Downovým syndromem přijala jako přirozenou součást života. A právě tak její partner, s nímž měla v období psaní své diplomové práce, zaměřené na náročné téma kvality života rodin, starajících se o své potomky s postižením, již čtyřletou dcerku. S ní si prateta Ivuška hrála. Přetahovaly se o kočárek s panenkami či o medvěda, ale bylo jim spolu dobře, byly na sebe zvyklé.

Každý z nás hledá univerzalitu a zamýšlí se občas nad všepřítomnými lidskými hodnotami. Uvědomuje si, jak jsou vnitřně provázané. Hodnoty a hodnotová orientace jsou součástí osobnosti. Spolu s potřebami, zájmy a postoji vytvářejí motivaci k jednání člověka a určují směr jeho jednání. Oproti základním potřebám hodnoty představují motivaci socializovanou a kultivovanou, nejsou to izolované prvky bez vzájemných vazeb. Uvažujeme-li o hodnotách, před svoji vnitřní instancí svědomí předstupujeme jako před soud, připomíná Radim Palouš. Stojíme zde jako obžalovaní i jako obhájci. A uvědomíme si, že nežijeme jen sami pro sebe, že naším úkolem je být užiteční pro své bližní. Měli bychom navázat na tradiční hodnoty svých předků. Není přínosné se oddělovat od vlastních křesťanských kořenů, z nich čerpáme energii a směr, chápeme souvislosti. Podvědomě přece víme, že nemáme žárlit a závidět, naopak máme odpouštět.

Prožívejme lidskou sounáležitost a solidaritu a hledejme smysl života, který spočívá ve vztazích, v pospolitosti i ve směřování k vertikále. V úctě k bytí a vděčnosti vůči životu, v respektu k tomu, co nás přesahuje. To našemu životu dává smysl a řád. I malý příspěvek na cestě k dobru pak může pomáhat uzdravit náš nemocný svět.

Olga Nytrová